

27 MAYIS 1960 İHTİLALİ VE DEMOKRAT PARTİ'NİN TASFİYESİ

Okt. Atiye EMİROĞLU

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
aemiroglu@kmu.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada, Demokrat Parti'nin son dönemlerinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin içinde bulunduğu durum, bu duruma muhalefet partisinin etkisi, dış güçlerin etkisi ve DP'nin almış olduğu tedbirler anlatılmıştır. Gerek muhalefetin, gerek dış güçlerin, gerekse DP'nin yanlış siyasetinin etkisiyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti ilk demokrasi denemesinde başarısızlığa uğramıştır.

27 Mayıs 1960 tarihinde bir askeri darbeyle iktidar parti tasfiye edilmiştir. Tasfiye edilen parti ileri gelenleri önce Askeri Harp Okulu'na, daha sonra da Yassıada'ya sevk edilmiştir. Yassıada'da İhtilal Mahkemesi tarafından yargılanan sanıklar çeşitli cezalara çarptırılmışlardır.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs 1960 Darbesi, Demokrat Parti, Yassıada Kararları

MAY 27, 1960 COUP AND LIQUIDATION OF THE DEMOCRATIC PARTY

ABSTRACT

In this study, the situation of the State of Republic of Turkey in the last period of Democratic Party, the effect of the opposition party to this situation, the effect of external forces and the measures taken by the DP are described. Both the opposition and foreign powers, with the effect of the DP's wrong policy, the first democratic attempt by the State of Republic of Turkey is failed.

On May 27, 1960 the ruling party was liquidated by a military coup. The liquidated elders of the party were referred to the Military Academy first and Yassıada later. In Yassıada, defendants prosecuted by the Revolutionary Court remained exposed to insults, and they were punished with the most severe penalties by the court which did not recognize the right of defence.

Keywords: May 27, 1960 Coup, the Democratic Party, Yassıada Decisions

1. Giriş

Türkiye Cumhuriyeti Devleti yüzyıllarca saltanatla yönetilmiş bir yapı üzerine kurulmuştur. Böyle bir yapı üzerine kurulan devlet, yepyeni bir siyasi anlayışla halkın kendi kendini yönetme hakkını elde etmesi, çağdaş milletler seviyesine ulaşması için eskinin tamamen tefsiye edilmesi ve eskinin yerine bu anlayışa hizmet edebilecek yeni kurum ve kuruluşların oluşturulması gerekli görülmüştür. Yeni kurulan bu siyasi yapıda en iyi yönetim şekli olarak demokrasi görülmüş ve demokrasinin gerekleri uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin demokrasi çabaları, 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 tarihlerinde ordunun yönetime -halkın huzuru için- el koymasıyla sekteye uğramış ve demokrasi hayatında bugün dahi kapanamayan yaralar açmıştır.

7 Ocak 1946 tarihinde Kurulan DP, CHP'nin karşısında durmayı başaran ilk güçlü muhalefet partisi olmuştur. Bu gücünü 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde iktidar parti olarak sürdüren DP, 27 Mayıs 1960 tarihinde bir askeri ihtilalle devrilmiş ve üyeleri

önce Askeri Harp Okulu'na burada ilk soruşturmaları yapıldıktan sonra da Yassıada'ya sevk edilmişlerdir. Yassıada'da İhtilal Mahkemesi tarafından tam bir yıl süreyle yargılanan sanıklar 15 Eylül 1961 tarihinde mahkemeden çıkan kararla ya ömür boyu mahkum edilmişler ya da ölüm cezasıyla cezalandırılmışlardır. Nitekim bu kararın hemen akabinde önce Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan, ardından da Adnan Menderes'in infazı gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada öncelikle askeri ihtilali hazırlayan süreçten söz edilmiş ve bu bağlamda sürecin tamamlanması, ihtilalin gerçekleşmesi, DP üyelerinin Yassıada'da geçirdiklere dönem, yargılandıkları davalar ve aldıkları cezalara ilişkin detaylı bilgiler verilmiştir.

2. 1960 İhtilalini Hazırlayan Süreç

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilanıyla birlikte kendi kendini yönetme hakkına sahip olan Türk halkı, 1950 yılına kadar Cumhuriyet Halk Partisi tarafından yönetilmiştir. 1946'ya kadar çeşitli dönemlerde çok partili siyasi hayata geçiş denemeleri yapılmış olsa da halkın yeterli siyasi deneyimden yoksun olması ve yeni kurulan rejimin tehdit altında kalması nedeniyle bu denemeler başarısız kalmıştır.

7 Ocak 1946 tarihinde kurulan Demokrat Parti'yle birlikte gerçekleştirilmek istenen demokrasinin önü açılmıştır. DP, 1950 seçimlerinde büyük farkla CHP'nin önüne geçmiş ve tek başına iktidar partisi olmuştur. Ayrıca 1954, 1957 seçimlerinde de tek parti olarak başa gelmeyi başaran DP 27 Mayıs 1960 darbesine kadar iktidarda kalmayı başarmıştır. Yapılan araştırmalardan elde edilen bilgilere göre DP'nin yapılan seçimlerde açık farkla CHP'nin önüne geçmesi CHP içerisinde gerginliklere neden olmuş ve bu gerginlik çeşitli organlara yansıtılmıştır.

Nitekim 27 Ekim 1957 seçimlerden hemen sonra Menderes şöyle bir konuşma yapmıştır: “Muhterem arkadaşlar, size esefle haber vermek isterim ki, iktidara gelişimiz henüz bir ayı bulmadığı halde, bazı zaruri değişiklikleri mesele ittihaz ederek Cumhuriyet Halk Partisi, orduyu aleyhimize tahrik etmek yoluna sapmıştır. Bizim bütün çabalarımız memleketimizde demokrasiyi perçinlemeye matuftur. Cumhuriyet Halk Partisi, eğer başarılı bir çalışmaya girmek istiyorsa, başlarındaki iktidar hastalarını atmalıdır. Bu iktidar hastaları havayı karıştırmak istemektedirler. Memlekette siyasi iktidarı muhtel (bozuk) göstererek, bir polemige, bir hücum ve taarruza geçmişlerdir[7].” Bu konuşmadan bir gerginlik ortamının olduğunu ve İhtilal söylemlerinin daha DP'nin ilk yıllarından itibaren gündemde olduğunu anlayabiliriz.

1957 genel seçimleri münasebetiyle iktidar partisi ile ana muhalefet partisi olan CHP arasında baş gösteren gerginlik, özellikle 1959'un ikinci yarısında son noktayı bulmuştur. Bu devrede halkoyunu şekillendiren müesseselerin başında gelen basın ve üniversiteye karşı olağanüstü sert tedbirlere girişilmiştir[30].

Basın, yargı, sivil bürokrasi, ordu ve üniversiteler artık belirgin bir şekilde DP'ye karşı cephe almıştır[25]. DP, siyasi bir istikrar ve sükûnet sağlamak için erken seçime gitme kararı almıştır. Fakat sonuç beklenin aksine, ülkede daha gerilimli ve istikrarsız bir hava yaratmıştır[1].

DP, başka bir önlem olarak ruhani ödülleri kamuoyunu etkilemeye çalışmıştır. 1958 ve 1959 yıllarında din istismarlığının giderek arttığı görülmüş ve yayın araçları bu amaçla kullanılan araçlar haline almıştır. Bunun sonucu olarak ülkede irticai hareketler görülmeye başlamıştır. 1959'da Menderes'in İngiltere'deki Gatwick uçak kazasından sağ olarak kurtulması daha büyük irticai hareketlere neden olmuştur. Kazadan kurtulan Adnan Menderes DP'liler tarafından Allah'ın tayin ettiği bir lider olarak ilan edilmiştir[26].

CHP seçim dışı yollarla iktidara gelmek için hücre örgütü kurmakla, isyan hazırlamakla suçlanmış, bu nedenle on beş kişilik bir Tahkikat Komisyonu oluşturulmuştur. Tahkikat Komisyonu'nun almış olduğu karar doğrultusunda partilerin toplantıları, kongreleri, yeni örgüt kurmaları, bütün siyasi faaliyetleri ve komisyonun faaliyetleri ile ilgili bütün yayınlar, meclisteki tahkikat kararıyla yasaklanmıştır. İnönü bu duruma karşılık Mecliste şunları söylemiştir:

“Biz ihtilal metotları takip ederiz, seçimsiz iktidara gelmek isteriz, derler. Şimdi iktidarda bulunanların, milletleri nasıl ihtilale zorladıkları insan hakları beyannamesine girmiştir. Eğer bir idare insan haklarını tanımaz, baskı rejimi kurarsa, o memlekette ihtilal behemehâl olur. Böyle bir ihtilal dışımızda, bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır. Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam[16].”

Tahkikat Komisyonu ülkede büyük bir tepki toplamıştır. 28 Nisan 1960'ta İstanbul'da öğrenci gösterileri düzenlenmiş, binlerce öğrenci “Kahrolsun diktatörler!”, “ Menderes istifa” sloganları atmıştır. İki öğrenci olaylar sırasında ölmüştür. Polisin etkisiz kalmasına karşılık bölgeye gelen askerler adeta öğrencilere destek vermiştir. Olayların durdurulamamasına karşılık, hükümet sıkıyönetim ilan etmiş ve böylece yeni bir yayın yasağı daha kabul edilmiştir[23].

Alınan bu önlemlere rağmen olaylar durdurulamamış, 5 Mayıs'ta 555 K parolasıyla Ankara Kızılay'da toplanan çoğunluğunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğu grup, hürriyet sloganları atmıştır. 21 Mayıs'ta ise Kızılay'da Harbiyeliler yürüyüş yapmıştır. Bu olaylar aslında darbenin ayak sesleridir[10].

Türkiye'de bir kazan kaynamaktadır. İhtilal söylemleri bir rüzgar ışığında dilden dile dolaşmış, DP uyarılmak istenmiştir. Bu uyarılardan biri Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil'in yapmış olduğu uyarı olmuştur. Üniversite öğrencilerinin yapmış olduğu gösterilerden sonra Başbakan Menderes, Prof. Başgil'i Ankara'ya davet etmiştir. 29 Nisan akşamı yapılan bu toplantıya Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Meclis Başkanı Refik Koraltan, Başbakan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Grup Başkan Vekili Atıf Benderoğlu katılmıştır. Toplantıda bir gün önce gerçekleşen olaylar ve bundan sonra takip edilecek politikalar tartışılmış, Başbakanın Prof. Başgil'den tavsiye istemesi üzerine, Prof. Başgil: “Her şeyden önce Menderes kabinesi derhal istifa etmelidir. Bundan sonra, mümkün olduğu nispette, muhalefete de birkaç bakanlık vererek, meclisteki mutedil şahsiyetlerden yeni bir kabine kurulmalıdır. Böylece, bir nevi koalisyon kabinesi, daha doğrusu milli birlik kurulmuş olacaktır. Bu yeni hükümet, kendisinden öncekinin takip ettiği politikayı bir yana bırakarak tam bir serbesti içinde kararlarını alacak ve Meclise, Anayasaya aykırı olduğu iddia edilen

kanunların bilhassa Salahiyetler Kanununun tadilini teklif edebilecektir. Bu şekilde hareket edilince, artık muhalefetin, hükümeti itham etmek için bahane bulamayacak ve siyasi tansiyon düşecektir[13].” Şeklinde tavsiyede bulunmuştur. Bu tavsiye karşısında Başbakan Menderes gerekirse ben istifa bile ederim, der. Ancak Zorlu ve Bayar'ın Prof. Başgil'in tavsiyelerine tepki göstermeleri üzerine Menderes'te tereddüde düşmüş ve geri adım atmıştır.

Yine bu günlerde Cumhurbaşkanı Bayar'a ordudaki gelişmeler ve faaliyetler hakkında bir uyarı yapılmıştır. 12 Mayıs 1960 günü yapılan bu uyarı kendisini Kıdemli Başçavuş Ahmet diye takdim eden kişinin yazdığı mektup olmuştur. Mektupta şunlar yazılmıştır: “Bugün çok acele yazacam için beni affedeceksiniz. Beklim de bu mektup zatinize ulaşmadan her şey olup bitcek. Burada bir isyan olacağı şüphesizdir. Bize verilen malumata göreceni sizin muhafız alayı kumandanı (YN: Albay Osman Köksal) ve Angare'de birçok subaylardan, astsubaylardan kimseler bunu yapacakmış. Bize de burada emirler verildi. Tanklar ve motorlu kıta kumandanları bunu yapacakmış. Bu kadar söylerim. Ben zamanı gelince, elinizi öpmeye geleceğim[13].” Mektubun yazılışında yapılan yazım yanlışlıkları ve üslubu, bu mektubu yazan kişinin kimliğini saklamak istediğini düşündürmektedir.

Yapılan uyarılara rağmen artık dönülmez bir yola girilmiştir. İhtilal kapıdadır ve on yıldır halkın seçimleriyle iktidara gelmiş bir hükümet devrilmek üzeredir.

Prof. Başgil ise bu dönemi şöyle değerlendirmiştir: “Kanaatimizce, Demokrat Parti'nin iktidardan düşmesinin ana sebebi ve Türkiye'nin şu an acısını çektiği sıkıntıların kaynağı muhalefetin sinsî manevralarıdır. Gerçekten de, Menderes hükümetinin haksızlıklarının, suiistimallerinin Türkiye'de yeni bir şey olduğunu kimse iddia edemez. Sadece İnönü devrine baktığımızda bile, bunların çok daha beterlerini görürüz. Ne var ki, Menderes'in karşısına dikilen sistemli ve acımasız muhalefet, onu çileden çıkarmaya ve yeni yanlışlara itmeye çalışmaktan başka bir şey yapmadı[9].”

1960 darbesini hazırlayan süreçte muhalefetin etkisi olduğu kadar dış güçlerin de etkisi olmuştur. Örneğin Rusya'nın “KGB” yani Sovyet Gizli Teşkilat Örgütü adı altında bu darbenin oluşumunda büyük bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Nitekim John Barron'un, “KGB” isimli kitabında, KGB'nin Türkiye üzerindeki operasyonları şöyle açıklanmıştır: “KGB, Türkiye'de şehir terörcülüğü yapmak olup adam kaçırmak, öldürmeler ile oldukça ilerlemiş ve başarılı olmuştur. KGB, Türkiye'ye karşı operasyonlarını 1960'ların başlarında yürürlüğe koymuş, Ankara'daki Sovyet Elçiliği'nde çalışan KGB subayları tarafından birkaç ajan avlanmış ve bu ajanlar Rusya'da eğitilmiştir. Türkiye'ye döndüklerinde bu kadro aralarına radikal eğilimli gençleri çekmiş, bazıları Suriye'de Rusların açtığı kamplara eğitim için gönderilmiştir. Sonuçta meydana gelen şiddet hareketleri ve buna karşı alınan sıkıyönetim, askeri mahkeme gibi tedbirler de gösteriyor ki, Sovyet Birliği'ni riske sokmadan ve büyük masraflar yapmadan, bir toplumu krizler karşısında bırakmak için KGB, tekniğini son derece ilerletmiş bulunmaktadır[12].”

Bu örgütün yapmış olduğu çalışmalardan biride “Yalan Haber” yaymak olmuştur. Aynı kitapta bu konuyla ilgili şöyle denilmiştir: “Sovyetler Birliği'nin “Yalan

Haberler” dediği yollar yıllardan beri, yabancı kamu düşüncesini büyük aldatmalarla, yanlış kaniya sürüklemekte, şaşırtmakta ve tutuşturmaktadır... Bu bölümün kapsamı içinde sahte ve düzenlenmiş belgeler, mektuplar, el yazmaları ve fotoğraflar, ayrıca yanıltıcı kötü söylentiler ve aldatıcı ajan raporları, Sovyet Rusya’yı ziyaret edenlerin, fikrini zehirlenme ve bundan başka fizik etkileri için fizik davranışlarda vardır. Bu tekniklerin başlıca amaçları; yabancı hükümetlerin politikasını etkilemek, yabancı ülkeler halkının liderlerine ve müesseselerine karşı güvenlerini sarsmak, Sovyet Politikasına, karşıt kişiler ve grupların itibarını kırmaktır. KGB’nin en çok bilinen haber işi, taklit edilmiş belgelerle aldatıcı yayınlarına dayanır. KGB ve peyk servisleri, bütün dünyada tanınmış kimselerin, kağıt başlıklarını ve hükümetlerin resmi kağıt formlarını toplayıp, bunları taklit işinde kullanırlar[8].”

Ayrıca birçok dış kaynakta, “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi’nde, Amerika Merkezi Haber Alma Teşkilatı CIA’nin etkisi olduğu ileri sürülmüştür. 1972 yılında da, Londra’da yayınlanan Sunday Telegraphy Gazetesi’ndeki bir araştırma yazısı da 27 Mayıs ve 12 Mart askeri darbelerinin CIA operasyonu olduğunu iddia etmiş, söz konusu gazetenin o tarihte Türkiye’ye girişi ise yasaklanmıştır[28].”

3. 27 Mayıs 1960 İhtilali

DP milletten seçim yolu ile en büyük desteği ve güveni kazandığı 1954’te, İstanbul Tuzla’da, tanksavarda Dünder Seyhan ve Orhan Kubilay tarafından, ordu içinde, iktidarı yıkmayı hedef alan faaliyet başlatılmış, 1955’te İhtilâl Komitesi kurulmuştur[4].

23 Aralık 1957’de Samet Kuşçu adlı bir binbaşı hükümete giderek ordu içinde DP’ye karşı bir darbe yapılmak üzere örgütlenmeler olduğunu duyurmuş, ne var ki, gizli örgütlenişle ilgili açıklamaların yetersiz olması yüzünden olay kanıtlanamamış ve sonunda Kuşçu, orduyu isyana teşvik suçundan iki yıla hapsedilmiş ve olay kapatılmıştır[12].

27 Mayıs İhtilali’nde yer alan Numan Esin anılarında o dönemi şöyle anlatmıştır: “...İhtilal girişiminde buldukları için, ordudan birtakım arkadaşlar gözüne alınmıştı. Daha sonra berat ettiler. Mahkeme Başkanı Cemal Tural’dı. Onları ihbar eden Samet Kuşçu’yu mahkeme mahkûm etti. Orduda muhbirler hiçbir zaman sevilmmez. Ben bu arkadaşları yadırgadım. O dönemde, Harp Akademisi’nde bulunan genç subaylar olarak biz, demokrasinin henüz bir askeri müdahaleyle karşı karşıya bırakılacak bir durumda olduğuna inanmıyorduk ve umudumuz hala devam ediyordu. Ama şüphe yok ki, DP iktidarı aramızda açıkça, çok ağır bir biçimde eleştiriliyordu[17].”

Numan Esin’in ifadelerinden askeriyenin içerisinde bazı kıvılcımların oluştuğu ve bu kıvılcımların giderek ateşe dönüştüğü söylenebilir. Nitekim yaşanan süreç ve tarihte bunun bir kanıtı olmuştur. Hapsedilen Samet Kuşçu’nun haklılığı 27 Mayıs 1960 tarihinde anlaşılmıştır. 26 Mayıs’ı 27 Mayıs’a bağlayan gece bütün hazırlıklar tamamlanmıştır. Sabah saat dört civarında, elleri silahlı Harp Okulu öğrencileri, hareket planı gereği PTT, Ankara Radyosu binalarını, ardından da bütün diğer

belirlenen yerleri ele geçirmek üzere harekete geçmişlerdir. Planlara uygun olarak hareket edilmiş ve bir buçuk saat içinde hareket tamamlanmış, bütün kilit noktalar işgal edilmiştir. İlk önce Bakanlar Kurulu üyeleri, ardından da Başkan Refik Koraltan dâhil Büyük Millet Meclisi üyeleri yataklarından alınıp tutuklanmış ve bir süreliğine Harp Okulu'na götürülmüşlerdir. Bu sırada Ankara Radyolarından Silahlı Kuvvetlerin iktidarı ele geçirdiğine dair haberler duyurulmuştur. İstanbul'da da olaylar aynı şekilde ve aynı hızda gelişmiştir. Çankaya'da bulunan Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün etrafı da toplarla sarılarak Celal Bayar köşkten çıkarılmak istenmiştir. Celal Bayar açılan silah seslerini duymuş, yataktan kalkıp üzerini giyinmiştir. Telefona doğru ilerlemiş ve olayları öğrenmeye çalışmıştır. Ancak telefonlar kesilmiştir. Pencereden dışarı baktığında köşke doğru uzanan toprakların namlularını görmüş ve olayın ciddiyetini fark etmiştir. Ailesini alıp salonda sessiz bir bekleyiş içerisine giren Bayar, gürültülü bir şekilde açılan kapıyla birlikte irkilmiştir. İçeri giren Veteriner General Burhanettin Uluç ve Albay Ahmet Yıldız'ın başında bulunduğu genç subaylar olmuştur[28].

General elinde otomatik silahla Celal Bayar'ın önünde durmuş ve kendisine: “Derhal istifa ediniz ve peşimizden geliniz, yoksa ateş ederim, demiştir.”

Cumhurbaşkanı'nın ise cevabı şöyle olmuştur: “Ben millet iradesiyle buradayım ve buradan ancak o iradeyle giderim.”

Ancak ok yaydan çıkmış ve Cumhurbaşkanı kollarından yakalanarak, bahçeden çıkarılmış ve askeri bir ambulansa bindirilerek Harp okuluna götürülmüştür[9].

Başbakan ve Hasan Polatkan ise bu sırada Eskişehir'de okullar ve fabrikalar açmak için bulunmaktadır. Başbakan Menderes Eskişehir'e geldiğinde havaalanında subaylara selam vermiştir. Ancak subaylar Menderes'in selamına karşılık vermemişler ve komutanlarına dönerek selam vermişlerdir. Komutanlardan biri de Menderes'e eli yerine yumruğunu uzatmıştır. Eskişehir halkı ise Başbakanı ve DP'nin ileri gelenlerini coşkuyla karşılamış, 26 Mayıs günü Eskişehir'de fabrika temel atma töreni gerçekleştirildikten sonra valiliğe gidilmiştir. Menderes burada bir konuşma yapmak istemiş, kürsüye çıkmış, konuşmaya başlamıştır. Menderes'in konuşması esnasında mikrofonların sesi kısılmıştır. Menderes ise konuşmasına yüksek sesle devam etmiş ve önemli bir açıklama yapmıştır[31]. O esnada orada bulunan Zühtü Çolpan Menderes'in yapmış olduğu bu açıklamayı bize şöyle aktarmıştır: “Tahkikat Komisyonları lağvedilecek, erken seçimlere gidilecek ve Vatan Cephesi'nin işlevine son verilecek[31].” Ancak Menderes'in sesi duyulmamıştır. Akşam ise Şeker Fabrikası'nın şeref salonunda büyük bir şölen düzenlenmiştir. Bu esnada Ankara'da olaylar karışmıştır. İstanbul Üniversitesi'nden birkaç profesör hükümete karşı bir protesto bildirisini hazırlamıştır. Bunun haberini bir telefonda alan Menderes, bu haberle yıkılmış ve yemek esnasında bir konuşma yaparak profesörlere “kara cübbeliler” demiştir. Çok geçmeden söylediklerinden pişman olan Menderes, Ankara'daki basın bürosuna telefon ettirip, bu konuşmanın ertesi gün gazetelerde yayınlanmamasını istemiştir. Karşıdan cevap veren Albay Yıldız, kesinlikle bu konuşmanın yayınlanmayacağını belirtmiştir.

Yemekte moraller bozulmuş, şölen sona erdirilmiş ve herkes uyumaya gitmiştir[32]. Saat 4'e doğru Başbakanın sekreteri kapısını çalmış ve Ankara'da ordunun yapmış olduğu olaylardan bahsetmiştir. Bunun üzerine Menderes, derhal Kütahya'ya doğru yola çıkma emrini vermiştir. Menderes'in arabasında Hasan Polatkan'da vardır. Polatkan, Başbakan'a: "Radyonun açılmasına müsaade eder misiniz?" demiştir.

Bir spiker subay, Silahlı Kuvvetlerin iktidarı ele geçirdiğini, Celal Bayar'ın ve Demokrat Parti milletvekillerinin büyük çoğunluluğunun tutuklandığı ve Harp Okuluna götürüldükleri haberini vermiştir.

Polatkan bu olayı: "Hayırlısı, zaten bu kadar gergin bir ortamın sonsuza dek böyle sürüp gitmeyeceği apaçık ortadaydı. Tarafsız bir hakem olarak ordu, er ya da geç, müdahale edecekti. Bu işi tamda zamanında yaptı." şeklinde değerlendirmiştir.

Menderes ise şöyle cevap vermiştir: "Ordumuza gereken değeri vermiştik, saygınlığını artırmak için elimizden gelen hiçbir şeyi esirgememiştik. Bize karşı ayaklanmaması gerekirdi."

Kütahya'ya gidildiğinde, Menderes valiliğe gitmeyi emretmiş, valiliğe gelindiğinde vali Başbakanın emrinde olduğunu ifade etmiştir. Tam bu esnada telefon çalmış vali telefona bakmıştır. Konuşan Hava Üstü Komutanı General Bedii Kireçtepe'dir. Kireçtepe valilerin kendileriyle mi, yoksa karşılarında mı olduğunu sormuştur. Vali ise Başbakan'a bakarak biraz düşünmek için zaman istemiştir. Telefon kapatıldıktan sonra Menderes: "Muhterem valim, mesleğinizi bize feda etmeyin. Artık biz kendimizi kaderin eline teslim ediyoruz." demiştir.

Çok geçmeden, bir grup subay salona gelmiş ve komutan Başbakan'a yaklaşıarak şöyle demiştir: "Sizi bütün maiyetinizle birlikte tutuklayıp Eskişehir'e götürme emrini aldım."

Menderesin cevabı: "Emrinizdeyiz." Olmuştur.

Ardından Menderes, Polatkan ve diğer DP üyeleri önce Eskişehir'e, sonra da oradan uçakla alınıp Ankara'ya sevk edilmiş ve Harp Okulu'ndaki tutukluların arasına konulmuştur[9].

Böylece 27 Mayıs 1960 günü Türk Silahlı Kuvvetleri, dünya basını tarafından "Beyaz" ya da "Kansız İhtilal" adı verilen bir devrim hareketi gerçekleştirmiştir[3]. Bu arada DP'nin lağvedilmesi yanı sıra, diğer siyasî partiler de faaliyetten men edilmişlerdir[30].

29 Ekim 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde 36 yılın sonlarına doğru, seçimle gelmiş bir yönetim, 27 Mayıs 1960 Cuma günü Türk Silahlı Kuvvetleri'nden 38 subayın kurduğu bir ihtilâl komitesi tarafından devrilmiştir[18]. Genç Cumhuriyetin başına gelen bu ilk ihtilâlle birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi feshedilmiş, o tarihte iktidarda bulunan Demokrat Parti kadrosu tümüyle tutuklanmıştır[29].

İhtilalden sonra DP önde gelenleri Ankara Kara Harp Okulu'na getirilmiştir. Celal Bayar, Refik Koraltan, Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve diğer Bakanlar

Harp Okulu'nda ayrı ayrı odalara kapatılmış, başlarına da birer Harp Okulu öğrencisi muhafız olarak dikilmiştir. İçişleri Bakanı DR. Namık Gedik, ihtilalden iki gün sonra bir sinir krizi sonucu ikinci katta kaldığı odanın penceresinden atlayarak intihar etmiştir. İçişleri Bakanı olarak Gedik, aslında davanın en önemli sanıklarından biri olarak görülmüştür.

Namık Gedik'in oğlu Arda Gedik bu konuyla ilgili Haber Türk'te yayınlanan Tarih'in Arka Odası adlı bir programda babası intihar etmeseydi, Hasan Polatkan yerine babasının asılacağını iddia etmiştir[19].

4. Demokrat Partililerin Yargılandıkları Davalar

Yassıada Yüksek Adalet Divanı'nda duruşmalar 14 Ekim 1960 günü başlamış, 15 Eylül 1961'de saat 15.20'de sona ermiştir. Bu sürede 203 oturum yapılmış, 19 dosya ele alınmış, 529 sanık, 1063 tanık dinlenmiştir[15].

Yargılanma sırasında yabancı gözlemciler, yargıçların sanıklara hiç de sempati beslememelerini ve bunu belli etmelerini eleştirmişlerdir. Yine yabancı gözlemciler, özellikle sanık avukatlarına karşı uygulanan kısıtlamaları, savunma hakkını engelleyen tâlihsiz bir tavır olarak nitelendirmişlerdir[28]. Bunun yanı sıra Yassıada'ya, duruşmaların devam ettiği günlerde gitmek neredeyse imkânsız olmuştur. Bunun için Askeri yönetimden izin almak ve bu yönetim tarafından konulmuş olan kurallara harfiyen uymak gerekmiştir. Ayrıca orada bulunmakta bir sorun olmuştur. Çünkü duruşmaların devam ettiği salonda sanıklara dikkatle bakmak, işaretleşmek, karşılıklı konuşmak, bakışmak, el ve kol hareketlerinde bulunmak kesinlikle yasaklanmıştır. Bu yasaklara uymayanlar en ağır cezalarla cezalandırılmışlardır[24]. Ayrıca Yassıada mahkemelerinde sanıkların aleyhinde konuşmak şartıyla şahitlik yapılmasına izin verilmiştir.

Bulunduğu Gazeteciler Cemiyeti'nin aracılığıyla bir defaya mahsus olmak üzere Yassıada'ya girebilme izni almış olan Tekin Erer: "Yassıada davalarını takip etmek ve Yassıada'ya gitmek öyle kolay ve herkesin harcı değildi. Bunun için Milli Birlik Komitesi'nin İstanbul bürosuna müracaat etmek, siciline Demokrat Partili olmadığını göstermek, hatta sanıklara düşman olduğunu, belirtmek lazımdı[14]." Şeklinde açıklama yaparak düşüncelerini ifade etmiştir.

Yassıada'da halkın seçimiyle yönetime gelmiş bir devrin iktidarı yargılanmıştır. Çeşitli kaynakların ifade ettiğine göre bu yargılanma süreci ve Yassıada koşulları İnsan Hakları Anayasası'na uygunluk göstermemiştir. Menderes, Yassıada'nın koşullarını şu sözlerle ifade etmiştir: "...Dört beş aydan beri sadece tecrit vaziyetinde bulunuyorum. Ve tek odanın içinde ve günün 24 saatinde bulunuyorum. Ve tek odanın içinde ve günün 24 saatinde, her saat değişen nöbetçi subayın nezareti altında hiç kimse ile konuşmak imkânı mevcut olmamak şartı ile yaşıyorum. Bu itibarla konuşma tâkatim hakikaten zaafa uğramış bulunuyor. Kumandan beyefendinin lûtufları olmasa zaman zaman konuşmak ve çıkmak imkânı vermemiş olsalar, şimdi huzurunuzda bulunmak imkânını elde buldurmaya muktedir olamayacaktım. Arzum şudur ki; bana imkân verecek, beni şey yapacak ve moralimi ve âsabımı,

rahatsızlıđımı dűzelterek bir rejimin tatbikini, yani nűbetçi subay beyle bir kelime dahi konuřmaya dahi mezun deđilim. Beř aylık konuřmalarım soruřturma hariç, derlenip toplanacak olursa on ile on beř saati geçmez. Bir maznun huzurunuzda bűyle gelecek olursa hakkını műdafaa etmek, melâkatının bűyűk bir kısmını kaybetmiř olduđundan emin olmanızı rica ederim. Yani esaslı olarak bendeniz huzurunuzda kumandan beyefendiye řűkranlarımı arz eder ve huzurunuzda bűtűn genç subayların nazik muamelelerine teřekkűr ederim. Ancak hiçbir kimse ile konuřmamak ve 24 saatte karřı karřıya bulunmak tahamműl edilmez bir řeydir[28].”

Nitekim Rasim Ekři de ‘Yassıada ıđlıđı’ adlı eserinde sanıkların nasıl bir durum altında olduklarını řu cűmlerle ifade etmiřtir: “Tarık Gűryay hemen her gűn kođuřları gezer, sanıklarla konuřur, sűylemesi gereken řeyler varsa bunları laf arasında sanki ađzından kaçmıř gibi, sűyleyiverirdi. Daha űnce herhangi bir davranıřı sebebiyle takıldıđı bir sanık varsa ne yapar yapar, onu kıstırır, dolabını arar, karyolası dađınksa, onu bahane eder, sonunda da sűyleyeceđini sűyler. Etrafa bir űrkűntű, sanıklarda bir eziklik bırakır giderdi[13].”

Sanıklara karřı uygulanan bu davranıřların yanı sıra, mahkemenin izlemiř olduđu yűntemin de hukuka uygunluk gűstermediđi belirtilmektedir. Nitekim bu konu da yazar ve gazeteci, aynı zaman da İnűnű’nűn damadı olan Metin Toker de Yassıada ile ilgili izlenimlerini řu ifadelerle aktarmıřtır: “Adada kime ne muamele yapıldı, bilmiyorum. Adaya gelinceye kadar neler oldu, onu da bilmem. Bunu taraflar, kendileri bize anlatırlar. Ama adaletin űnűnde bu sanıklara, Menderes devrinde mahkemelere dűřenlere tanınan hakların tanınmamıř olduđunu sűylemek bir insafın icabıdır[27].”

Yassıada’da sanıkların durumu bu şekildeyken gazete, dergi ve radyo gibi araç ve gereçler kullanılarak sanıklara çeşitli hakaretler de yapılmıştır. Nitekim o dűnemde yayımlanan Akis Dergisi, Hasan Polatkan’ın eři Mutahhare Polatkan’ın iki çocuğunu alarak Yassıada’ya gidişini řűyle anlatmıştır:

“Açık kahverengi manto giymiş bereli genç ve sempatik bir kadın, tombul yanaklı iki kűk kızı ile birlikte Muvakkathane’den bozma bűronun deniz tarafındaki demir parmaklıklık kapısından çıktı ve kendisini karşılayan orta boylu, şişmanca kadın arkadaşına: ‘ok zayıflamış’ dedi.

Gűz pınarlarından iki damla yař sűzűldű ve elmacık kemikleri çıkık pembe yanakları űzerine dűkűldű. Bereli kadın daha fazla bir řey sűylemeye lűzum gűrmeden yanaklarından ařađı sűzűlen yařı kolunun tersi ile yavařça sildi ve biraz ilerde kendisini beklemekte olan hususi otomobile dođru ilerledi. Adeta kaçarcasına bindi.

Hadise geçen haftanın ortasında bir gűn Milli Birlik Komitesi’nin Dolmabahçe’deki irtibat bűrosu űnűnde cereyan ediyordu. Gűzű yařlı kadın dűřűk Maliye Bakanı Hasan Polatkan’ın eři Mutahhare Polatkan’dı. İki kűk kızı, Nilgűn ve Sema ile eřini Yassıada’da ziyaret etmek fırsatını bulabilmiřti[5].” Bu yazıyı yazan yazar DP’nin diđer űyelerinin ailelerine de “dűřűk” kelimesini kullanmıř ve yazar řűyle devam etmiřtir:

“Düşük aileleri için her şey geçen haftanın ortasındaki Çarşamba günü saat 9.45'te başladı. O gün takvimler 21 Aralık 1960'ı göstermekteydi. Dolmabahçe rıhtımından kalkan meşhur ve emektar Fenerbahçe vapuru 29 düşük ailesini Yassıada'ya götürüyordu. O gün Fenerbahçe –personel hariç- tam 99 yolcu ile hareket etti. Bu yolculardan 50'si düşük avukatlarıydı. Geriye kalanı düşük aileleri teşkil ediyordu. Böylece tam 204 gün sonra düşükler aileleri ve çocuklarıyla görüşmek imkanı buldular[5].” Yazısının başlığına “Düşükler” diyen, cümlelerine “Düşükler” diye başlayıp, “Düşükler” diye bitiren bu yazar, bugün bizlere “Hangi hakla mahsum insanlara hakaret dolu olan böyle bir yazıyı yazabilmiş?” sorusunu düşündürüyor.

Yassıada sanıkları ve aileleri çevresinde olaylar bu şekilde şekillenirken, diğer taraftan Yüksek Adalet Divanı'nda Anayasa'yı ihlal suçundan yargılanan Demokrat Parti iktidarı mensuplarından, özellikle beş konuda ortaklaşa hesap sorulmuştur. Bunlar, şöyle sıralanabilir:

- 1- CHP'nin, mallarının alınması
- 2- Kırşehir'in ilçe yapılması
- 3- Hâkim teminatı ve mahkeme bağımsızlığının ihlâli
- 4- Seçim Kanunu'nda yapılan antidemokratik değişiklikler
- 5- Meclis içtüzüğünde yapılan değişiklik. Meclis oturumlarının yayınına engel olunması ve Tahkikat Komisyonu kurulmasına karar verilmesi[29].

Ayrıca Yassıada'da DP sanıkları genel olarak şu başlıklar altında yargılanmışlardır:

1-Köpek Davası: Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Tarım Bakanı Nedim Ökten hakkında, Afgan Kralı'nın Bayar'a hediye ettiği tazıyı Hayvanat Bahçesine zorla satmaktan mahkûm edilmiştir. Bilindiği gibi Bayar, sattığı tazının parasıyla İzmir'in Çeşme ilçesinin bir köyüne su getirtmiştir[6].

2- 6 – 7 Eylül Olayları Davası: İstanbul'da, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin Kıbrıs'taki Rum katliamlarını kamuoyunun dikkatine sunmak için düzenlendiği gösteriden sonra meydana gelen olayları azmettirmekten Bayar, Menderes, F.R.Zorlu, F. Köprülü ve bazı bürokratlar mahkum edilmiştir.

3-Bebek Davası: Adnan Menderes ve DR. Fahri Atabey hakkında açılmıştı, her ikisi de berat etmiştir.

4-Vinileks Davası: Vinileks adlı bir şirketten rüşvet aldığı iddia edilen Hasan Polatkan mahkûm edilmiştir.

5-Zimmet Davası: Bakanlardan Hayrettin Erkmen ve Zeyyad Mandalinci, bir ABD seyahati sonunda artan yolluğu iade etmedikleri ileri sürülmüştür, ancak ikisi de berat etmiştir.

6-Arsa Davası: Nedim Ökten, eşine ait arsaları yüksek fiyatla devlete satmaktan mahkûm olmuştur.

7-Ali İpar Davası: Menderes, Zorlu, Polatkan ve Medeni Berk Armatör Ali İpar'a döviz sağladıkları gerekçesiyle mahkûm edilmişlerdir.

8-Değirmen Davası: Ticaret eski Bakanı Sıtkı Yırcalı'nın bir değirmen sahibine imkânlar tanıdığı gerekçesiyle açılan bu dava, zaman aşımından düşmüştür.

9-Barbara Davası: Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Meclis Başkanı Refik Koraltan mahkûm olmuştur.

10-Örtülü Ödenek Davası: Başbakan Menderes ve Başkanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur hakkında açılan bu davada her ikisi de mahkûm olmuştur.

11-Radyo Davası: Menderes, Zorlu, Mükerrerem Sarol, Emin Kalafat, Celal yardımcı, Sıtkı Yırcalı, Abdullah Aker, Haluk Şaman ve bazı bürokratlar hakkında açılan bu dava, sanıkların mahkûmiyetle sonuçlanmıştır.

12-Topkapı Olayları Davası: CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye 4 Mayıs 1959 günü İstanbul Topkapı'da suikast tertibi iddiasıyla açılan davada Bayar ve Menderes dahil 17 sanık mahkûm edilmiştir.

13-Çanakkale ve Geyikli Olayları Davası: Başbakan Menderes ve üç eski Çanakkale Milletvekili, 19 ve 23 Eylül 1959 günleri Soruşturma Heyeti olarak bölgeyi gezen CHP milletvekillerinin seyahat özgürlüklerini kısıtladıkları gerekçesiyle mahkûm edilmiştir.

14-Kayseri Olayları Davası: Bayar, Menderes, 11 eski bakan ve idare amiri durumundaki memurlar hakkında açılan bu davada, 2 Nisan 1960 tarihinde CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yü şehre sokmamak iddiasıyla açılan davada Cumhurbaşkanı, Başbakan ve üç memur mahkûm edilmiştir.

15-Demokrat İzmir Gazetesi Davası: Menderes, İzmir Valisi, bazı memurlar ve DP İzmir il yöneticileri hakkında adı geçen gazete idaresi ve matbaasına toplu tecavüz isnadı ile açılan davada 16 sanık mahkum edilmiştir.

16-Üniversite Olayları Davası: 28 – 29 Nisan 1960 günleri İstanbul ve Ankara Üniversiteleri'nde meydana gelen olaylar sırasında polis ve sıkıyönetim makamlarınca ateş açılması iddiasıyla yargılanan 118 sandıktan 84'ü mahkûm edilmiştir.

17-İstimlâk Davası: Kanuna aykırı istimlâkten ve arsa tahsislerinden Başkan Menderes ve iki kamu görevlisi mahkûm olmuştur.

18-Vatan Cephesi Davası: DP'ye katılım kampanyalarının Vatan Cephesi adı altında yapılması ve bu faaliyetin devlet radyosundan duyurulması kampanyasından dolayı Adnan Menderes, Refik Koraltan, bazı bakanlar ve bazı DP Genel Kurulu üyeleri mahkûm edilmiştir[12].

19-Anayasayı İhlâl Davası: Cumhurbaşkanı Bayar, Meclis Başkanı Koraltan, Başbakan Menderes başta olmak üzere toplam 405 DP Milletvekili hakkında açılmıştır. DP devrinde çıkan yedi kanun Anayasayı ihlali hedef aldığı ileri sürülmüştür. Bütün sanıklar mahkum edilmiştir[13].

Bu iddiaların çoğu belgelere dayandırılmamış ve bu kanıtlanamayan iddialar günlerce gazete ve dergilerde yayınlanmıştır. Sonuç olarak İhtilal Mahkemesi bugün bile yoruma açık olan 'Anayasayı İhlal' suçundan sanıkları mahkûm etmiştir[20].

Yassıada'da DP üyeleri Yüksek Adalet Divanında, en önemli dava olan Anayasayı İhlal Davasından yargılanmış ve en büyük hükmü bu davadan giymiştir. Nitekim Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Başbakan Adnan menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun idamı bu hüküm sonucunda gerçekleşmiştir.

Yassıada'da DP üyelerinin aldığı cezalar ise şöyledir:

1-Beraat Eden	47 Kişi
2-Dört yıl hapis alan.....	143 Kişi
3-Beş yıl hapis alan.....	117 Kişi
4-Altı yıl hapis alan	15 Kişi
5-Yedi yıl hapis alan	6 Kişi
6-Sekiz yıl hapis alan.....	2 Kişi
7-On yıl hapis alan.....	17 Kişi
8-Onbeş yıl hapis alan.....	2 Kişi
9-Yirmi yıl hapis alan	1 Kişi
10-Müebbet hapis alan.....	30 Kişi
11-Ölüm cezası alan	14 Kişi [12]

Ölüm cezası alanlar: Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Meclis Başkanı Refik Koraltan, Agah Erozan, İbrahim Kirazoğlu, Ahmet Hamdi Sancar, Nusret Kirişoğlu, Bahadır Dülger, Emin Kalafat, Baha Akşit, Osman Kavrakoğlu, Zeki Erataman[15].

Yassıada'da Ölenler: Yusuf Salman, Lütfi Kırdar, Gazi Yiğitbaşı, Yümni Üresin, Nuri Yamut, Kemal Yılmaz ve Zakar Tarver.

Ölüm cezalarından sadece Menderes, Zorlu ve Polatkan'ınkiler gerçekleştirilmiştir. 15 Eylül'ü 16 Eylül'e bağlayan gece yarısından sonra sabaha karşı Hasan Polatkan ile Fatin Rüştü Zorlu, 17 Eylül Pazar günü saat 13.25'te de Adnan Menderes idam edilmiştir[2].

5. İhtilal Mahkemesinin DP Mensupları için Verdiği Kararlara Karşı Oluşan Tepkiler

Özellikle 1955'ten itibaren Türkiye'de önemli olaylar vukua gelmiştir. Bu olaylar 6 – 7 Eylül Olayları, Üniversite Gösterileri, Harp Okulunun yürüyüşü gibi olaylardır ve bu olayların asıl sorumluları bulunamamış hem CHP, hem DP bu olaylardan birbirlerini suçlamışlardır. DP'nin çıkarmış olduğu kanunlardan bazıları Anayasayı ihlal olarak değerlendirilmiş ve ordu iktidarı ele geçirmiştir. Bu doğrultuda kurulan Yüksek Adalet Divanında, bugün bile birçok araştırmacı, hukukçu tarafından tartışılan DP üyelerinin yargılanma süreci gerçekleşmiştir. Bu süreci sorgulayanlardan biri de bir dönem DP'ye hizmet etmiş ve bu parti içerisinde çeşitli

görevlerde bulunmuş Piraye Bigat Cerrahoğlu'dur. Cerrahoğlu, "Demokrat Parti Masalı" isimli eserinde bu partinin birçok kötü yönünü eleştirmiş ve şöyle devam etmiştir: "Halkın büyük çoğunluğu bir şekilde, üç idamın da gerçekleşmeyeceği umundundaydı... Halkın çoğunluğunun beklentisinin tersine, Demokrasinin katili olarak suçlanan Menderes idam edildi. Onun yanında, haydi diyelim ki aynı huy ve düşünceyi taşıyarak Menderes'e eylemlerinde destek olduğu için Zorlu da idam edildi. Ya Polatkan neden asıldı? Gidişe bakan olarak engel olmadığı için diğer bakanlar kadar o da suçluydu ama sehpayaya götürülecek suç, heveslenip de başaramadığı rüşvet olayının delili bir senedin, kasasında bulunmasıydı[11]."

İhtilal'den sonra Milli Birlik Komitesi üyeleri dağıtılmış, yeni bir Milli Birlik Komitesi kurulmuştur. Aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetleri adı altında bir askeri cunta oluşturulmuş ve sanıkların yargılanma sürecinde bu cuntanın sözü geçmiştir. Numan Esin konuyla ilgili şu şekilde açıklama yapmıştır: "İhtilale girerken biz İstanbul grubu olarak, Ankara'daki arkadaşlara şart koştuk. İhtilal kansız olmalı ve ağır cezalarla zorlanmamalıydı. Ama ihtilalin yönetimi elimizden kaydıktan sonra ne yazık ki, etkili olamadık. Yurtdışında bulunduğumuz sıralarda, mahkemeden gelebilecek idam kararlarının uygulanmaması doğrultusunda komitede görevli eski arkadaşlarımızı hepimiz uyardık. Çünkü idam kararlarının uygulanıp uygulanmaması, Milli Birlik Komitesinin kararlarına bırakılmıştı. MBK Anayasası'nı Muzaffer Özdağ'la birlikte hazırlarken, bu tip kararların alınmasını özellikle Milli Birlik Komitesi'ne bağlamak suretiyle başkalarının etkinlik alanından çıkarıp, doğrudan kendi kontrolümüze almak istemiştik."

Ancak biz yurtdışındayken Yassıada Mahkemesi'nin kararları aşağı yukarı belli oluyordu. Ağustos sonu, eylül başında aramızdaki yazışmaların trafiği arttı. Örneğin Türkeş, hepimize birer mektup yolladı. Bir mektupta Cemal Gürsel'e yazmıştı. Biz Milli Birlik Komitesi'ni şu konuda uyardık. Bu kararları alma yetkisi, Birinci Milli Birlik Komitesi'ne aittir. Siz kendi başınıza bu kararı alamazsınız. Alacağınız karar yasal değildir. Onun için mutlaka bizim bu konuda oy kullanmamız gerekir. Böylece göreve hazır olduğumuzu bildirdik. İsteğimize kimsenin evet demesi mümkün değildi, ama biz idamlara karşı olduğumuzu açıkça belirtmeyi kendimize görev saymıştık. Bunun uygarcı olmadığını, ihtilale gölge düşürdüğünü, buna hakları olmadığını belirten oldukça ağır bir mektuptur o. Bu konudaki düşüncelerimizi Türkiye'deki etkili etkisiz çeşitli kişilere ve mercilere yazdık. Türkiye'deki dostlarımıza, arkadaşlarımıza mutlaka bildirdik. Tasfiye edilmiş olmamıza karşın, sorumluluk duygusu taşıyan insanlar olarak, üzerimize düşeni yaptık. Bu konuda vicdanım rahattır. Ne yazık ki, daha fazlasına etkimiz olamazdı. Nitekim çabalarımız dikkate alınmadı ve sonuç, ne yazık ki acı oldu. Konuyla ilgili duygularımız, o tarihte birbirimize yazdığımız mektuplarda görülür[17]."

İdamlara karşı olanlar sadece İhtilali gerçekleştirenler olmamıştır. Yurtdışından çeşitli yerlerden de bu idamlar eleştirilmiş ve durdurulmak istenmiştir. Nitekim Adnan Menderes'in 16 Eylül 1961 tarihinde idamından önce, dönemin Amerikan Başkanı John I. Kennedy, dönemin İngiltere Başkanı Harold Macmillan, eski İngiltere başkanlarından Winston Churchill ve Almanya Sansolyesi Konrad Adenauer Gürsel'e gizli mesajlar göndererek infazın durdurulmasını istemişlerdir. Ayrıca

Guatemala Cumhurbaşkanı Ydigoras, Gürsel'e 15 Ekim'de gönderdiği resmi telgrafında Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın infazlarını "en sert biçimde protesto ettiğini" bildirerek mahkûm edilen kişilerin affedilmesini ve bu kişilere Guatemala'da sığınma hakkı vereceğini bildirmiştir[12].

Hasan Polatkan'ın kardeşi İbrahim Polatkan ise infazla ilgili şu açıklamaları yapmıştır: "Abim neden asıldı, mahkeme hiçbir zaman elle tutulur bir kanıt gösterememiştir. O, işine bağlı, hiç kimseyle husumeti olmayan bir insandı. İşini ciddi tutar ve mesleğinin hakkını verirdi. Haksızlıklara, yolsuzluklara tahammüllü yoktu. Abim suçsuzdu, ama bir suçlu gibi yargılandı ve hiç hak etmediği bir ceza aldı[21]."

6.Sonuç

Demokrasiyle yönetilen bir ülkede halkın oylarıyla başa gelmiş bir iktidar parti olan DP 1960 ihtilaliyle birlikte devrilmiştir. Tasfiye edilen DP üyeleri Yassıada'da bir yıl süren bir yargılanma sürecinden geçmişlerdir.

Yassıada kararları, 15 Eylül 1961 günü, sanıkların yüzlerine karşı okunmuştur. Mahkemeden çıkan idam kararlarından üçü infaz edilmiştir. Yassıada'dan alınarak İmralı'ya götürülen mahkûmlardan önce Hasan Polatkan, daha sonra Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve bir gün sonra da Başbakan Adnan Menderes idam edilmiştir. Başbakan'ın sağlık durumu uygun olmadığı için takdir edilen cezanın uygulanması bir gün sonraya bırakılmıştır. 16 Eylül 1961 günü sabaha karşı idam edilen Hasan Polatkan ve diğer iki arkadaşının naşı İmralı'da toprağa verilmiştir. Ölüm cezasına çarptırılan diğer kişilerin cezası ise, ömür boyu hapse çevrilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1987'de almış olduğu bir kararla, hüküm giymiş bütün DP'lilerle birlikte Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu'nun itibarları iade edilmiştir. Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın naşları, 17 Eylül 1990 tarihinde İmralı'dan alınarak, İstanbul- Topkapı'da hazırlanmış olan Anıtmezar'a nakledilmiştir.

7. Kaynaklar

[1] Ahmad, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945 – 1980)**, Çev: Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul, 1992.s. 73.

[2] Akdağ, Sezai, "Yassıada'da Kararlar Nasıl Verildi?", ATA Dergisi: Tarihi Objektiften 27 Mayıs İhtilali ve Yüksek Adalet Divanı Sempozyumu Özel Sayısı, sayı 5, yıl 1993, s.132.

[3] Akgün, Seçil Karal, **27 Mayıs Bir İhtilal - Bir – Devrim – Bir Anayasa**, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2009, s. 104.

[4] Akşit, Baha, **Celal Bayar**, İstanbul, 1987, s. 17 – 20.

[5] **Akis Dergisi**, 30 Mayıs 1960, Sayı: 301, Cilt: 12, s.3 – 162. **Akis Dergisi**, 26 Aralık, 1960, Sayı: 339, Cilt: 14, s.19 – 20.

[6] Altuğ, Kurtul, **27 Mayıs'tan 12 Mart'ta**, İstanbul, Koza Yayınları, 1976, s. 120 – 121.

[7] Aydemir, Şevket Süreyya, **Menderes'in Dramı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s.194.

[8] Baron, John, **KGB**, Nebioğlu Yayınları, İstanbul, 1974, s. 112, 202, 204, 214.

- [9] Başgil, Ali Fuad, **27 Mayıs İhtilâlı ve Sebepleri Görüp Yaşadıklarım**, İstanbul, Yağmur Yayınları, 2006, s.3 – 169.
- [10] Brand, Memet Ali, Can Dünder, Bülent Çaplı, **Demirkırat**, İstanbul, Doğan Yayınları, 2001, s. 154 – 157.
- [11] Cerrahoğlu, Piraye Bigat, **Demokrat Parti Masalı**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1996, s.118–119.
- [12] Dağcı, Gül Tuba, **Osmanlıdan Cumhuriyete Ordu Siyaset İlişkisi 27 Mayıs 1960 Darbesi, İstanbul**, İlgı Yayınları, 2006, 32 – 106.
- [13] Ekşi, Rasim, **Yassıada Çığlığı 27 Mayıs Darbesi ve İdam edilen Hasan Polatkan'ın Savunması**, İstanbul, Kızılelma Yayınları, 2005, s. 23 – 70.
- [14] Erer, Tekin, **Yassıada ve Sonrası**, İstanbul, Rek-tur Yayınevi, 1965, s.8.
- [15] Erkanlı, Orhan, **Anılar Sorunlar Sorumlular**, İstanbul, Baha Matbaası, 1972, s.117 – 118.
- [16] Eroğul, Cem, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1970, s. 243.
- [17] Esin, Numan, **Devrim ve Demokrasi Bir 27 Mayısçının Anıları**, İstanbul, Doğan Kitap Yayınları, 2005, s.89 – 227.
- [18] Göksu, Sadık, **Darbeler, Demirkıratlı'ar ve 27 Mayıs**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınları, 1993, s. 81 – 90.
- [19] Haber Türk, Tarihın Arka Odası, 22.05.2010.
- [20] Hüsamettin Cındoruk, 27 Ocak 2010 tarihli görüşme.
- [21] İbrahim Polatkan, 20 Mayıs 2010 tarihli görüşme.
- [22] **İstikbal Gazetesi**, 27 Mayıs 1997, s. 3 – 6.
- [23] Kayış, Yasin, **Demokrat Parti Döneminde Siyasi Karikatür (1950 – 1960)**, İstanbul, Libra Kitapçılık ve Yayınları, 2009, s. 63 – 64.
- [24] Mutahhare Polatkan, 31 Ocak 2010 tarihli görüşme.
- [25] Tansel, Selahattin, **27 Mayıs İnkılabını Hazırlayan Sebepler**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1960, s. 13 – 16.
- [26] Toker, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1944 – 1973)**, DP'nin Altın Yılları (1950 – 1954), İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1990. s. 80 – 82.
- [27] Toker, Metin, **İsmet Paşayla On Yıl**, Cilt: 3, Ankara, 1967, s.141.
- [28] Turgut, Hulusi, "Türkeşin Anıları: Fırtınalı Yıllar", **Sabah Gazetesi**, 21 Haziran 1994, s.1 – 5.
- [29] Turgut, Hulûsi, **Menderes, Zorlu, Polatkan'ın Yapıtırılmayan Savunmalar**, İstanbul, ABC Ajansı Yayınları, 1988, s. 34–44.
- [30] Ünal, Nermin Abadan, **Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tarihi**, Ankara, A.Ü.S.B.F. Yayınları, 1966, s. 21–25
- [31] **Yarın Gazetesi**, 27 Mayıs 2002, s.1 – 5.
- [32] Zühtü Çolpan, 08 Mayıs 2010 tarihli görüşme.